

UN LLIBRE CADA MES

per Joan Triadú

Rosa Serrano, ENRIC VALOR. CONVERSES AMB UN SENYOR ESCRIPTOR. Tàndem Edicions, València, 1995.

Enric Valor ha complert vuitanta-cinc anys. Ha fet bé d'arribar a aquesta edat, perquè ha pogut gaudir d'un reconeixement de la seva obra literària que si hagués viscut menys no hauria tingut. En tot cas, com s'esdevé un munt de vegades, la seva glòria, sempre incerta tractant-se d'escriure en català, hauria estat pòstuma, ben injustament. Fou, en efecte, l'any 1983, quan en tenia setanta-dos, que li fou atorgat un premi de la Diputació de València que porta el nom il·lustre de Sanchis Guarner, amic estimat, col·lega i company d'Enric Valor. Però al cap de dos anys li era atribuït el Premi de les Lletres Valencianes. Finalment, el 1987 li era atorgat a Barcelona el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Fou un veredict ben rebut perquè es tractava d'un escriptor valencià, però quants lectors tenia aleshores (i té ara) Enric Valor al Principat, fins i tot entre els estudiosos de la literatura catalana, entre els escriptors mateixos i entre el públic lector que freqüenta les nostres lletres? El problema no rau solament —també n'hi ha— en la distribució dels llibres editats al País Valencià, sinó que també ve d'un increïble, però cert, desinterès de fons. Només se n'han salvat, dels moderns, Joan Fuster i V.A. Estellés, entre els rellevants; a part hi ha els premiats i editats a Barcelona. A Enric Valor li fou oferta la Creu de Sant Jordi, distinció que acceptà sense fer-se pregar, com sembla que hauria de passar, concedint-la la institució que la concedeix i dient a cadascú per quin motiu l'atorga. Enric Valor, nacionalista de tota la vida, fou amatent a la crida del símbol.

Rosa Serrano, dins aquesta col·lecció de títol tan encertat —«Tàndem de la memòria»—, presenta amb *Enric Valor. Converses amb un senyor escriptor* un retrat molt complet, finíssim, tothora parlat d'un personatge que no volia parlar, però dotat d'un gran poder comunicatiu. De l'oralitat que ha sabut trobar en la gent i que li ha estat transmesa, n'ha fet obra literària i estil literari de les seves trenta-sis *Rondalles valencianes*. Això és exactament el que Pompeu Fabra volia que es fes i que s'entengués per què es feia, en tots els dominis de la llengua catalana i del seu ús. Rosa Serrano ho veu així i ho diu ja a la primera pàgina de la Introducció: Enric Valor, diu, no concedeix a l'oralitat cap mèrit literari, perquè el que vol és fer literatura. Per tant, les *Rondalles* han estat «un dels seus grans encerts com a escriptor». En canvi, tor-

nant al tema anterior, gosàrem dir que aquest tresor lèxic no ha estat aprofitat entre nosaltres en la mesura que hauria calgut. No en sobren, precisament, d'experiències d'aquesta mena; més ben dit, no crec que n'hi hagi cap de comparable a les nostres lletres contemporànies. Parlo sobretot de la consciència lingüística que el distingeix, a part la motivació estètica, el goig de narrar.

Ho diu ell mateix a Rosa Serrano (pàg. 132) i crec que s'ho val de reproduir tot el paràgraf: «L'amor a la llengua primer, després l'amor a la narrativa. Tot això junt m'havia d'obligar a estudiar per a poder escriure bé i que la llengua sobrevisqués i no es perdés cap mot. Jo necessitava estudiar català per a continuar sent tan valencià com sóc i per a poder desenvolupar la meua professió o millor la meua passió vital. I tant de treballar m'ha donat satisfaccions. Des d'aquest punt de vista em moriré tranquil. Quant dec als meus pares en la qüestió lingüística! I a Castalla! La nacionalitat és la llengua: això ho he mamat al meu poble.» La literaturització de les *Rondalles* resta, doncs, perfectament explicada.

Enric Valor recorda en un moment d'aquestes converses que, malgrat que ell sigui de la generació que anomenen del trenta-dos, no va viure gaire la preparació de les Normes de Castelló i la seva signatura, perquè ell aleshores només tenia vint-i-un anys i vivia a Alacant; de fet ja estava «normativitzat», perquè a la Foia de Castalla tenien una llengua molt sòlida i molt poc corrompuda. Val a dir que la visió que en general hem tingut des d'aquí és tota diferent. La història del que han estat les comarques alacantines exposada tot conversant per Enric Valor és un dels al·licients d'aquest llibre, ja que posa en relleu d'una manera senzilla i punyent que encara més que en altres indrets l'esclat de la guerra del 36, el seu desenvolupament i el seu desenllaç donaren un tomb, qui sap si irreversible a hores d'ara, a una situació que prometia molt (pàgs. 58-65); Valor declara que anava prou ben orientat: «La influència del lloc de naixement i la seua societat, la de mon pare i ma mare, ell, damunt, molt instruït per Cambó, se'm notava molt —escriu— respecte al moviment autonomista del Principat, Balears i València», i afirma amb rotunditat que lingüísticament el país estava sencer i que el qui parlava en castellà «o era un emigrant o era un senyor de la burgesia, que començava a passar-se'n». Potser cal apuntar, de passada, que es podria dir quelcom de ben semblant de la Barcelona de la mateixa època i encara més de la resta del Principat.

En aquestes pàgines (núm. 386, febrer de 1992) vaig parlar de la trilogia novel·lística *Cicle de Cassana*, de més de mil cinc-cents pàgines, que Enric

Valor va començar a redactar l'any 1975 i el primer volum de la qual, *Sense la terra promesa*, es va publicar cinc anys després. Ja no vaig poder incloure aquest magne conjunt a *La novel·la catalana de postguerra*, perquè a l'hora de posar límits al llibre el *Cicle de Cassana* encara no s'havia publicat. Tot un capítol, el IV, dels cinc en què Rosa Serrano ha dividit el seu llibre, és dedicat a l'escriptor i el gramàtic, dues vessants, com hem vist, que es potencien mútuament en la vida i en l'obra d'Enric Valor. Però una novel·la com *Sense la terra promesa* revela una vocació de novel·lista que no és pròpia dels grans noms de la novel·la, com els que Vicent Escrivà a l'estudi preliminar anomena «del realisme sòlid», com Richardson, Fielding, Balzac, Flaubert, Tolstoi... El novel·lista explica a Rosa Serrano la gestació del *Cicle*, iniciada encara en ple període franquista: primer es limitava a fer com petites biografies de personatges ben definits que ja vivien en ell i les guardava en calaixos; podien ser diverses novel·les o bé una obra de conjunt, formada per una sèrie de novel·les extenses, independents però relligades «per la unitat del territori i de les societats que l'habitaven». Tot plegat constituïa la preparació més o menys conscient del que ha estat la trilogia, fins que prop de la mort de Franco comença a ordenar tots els materials, «per a transformar-los en narrativa», i a redactar *Sense la terra promesa*, novel·la de més de sis-cents pàgines centrada en el període de 1916 a 1918. Ho fa «en condicions d'estabilitat i tranquil·litat», com la novel·la probablement exigia i que respira en el seu estil, sense alts i baixos ni precipitacions, però amb una passió continguda, sobriament elegíaca, tant envers els personatges com envers el paisatge i tota la terra de Castalla i el seu món, el mateix espai geogràfic, com diu també Vicent Escrivà, treballat ja a les rondalles.

Crec que en general el sistema de preguntes i respostes dedicat a presentar i biografar un personatge promet o sol prometre més que no dona. Exceptuaria l'Eckermann sobre Goethe, i encara; sovint el preguntaire passa al davant. Aquí no. En aquest bell àlbum, d'excel·lent documentació gràfica, Rosa Serrano ens dona més Enric Valor que no hauríem gosat esperar. Amb intel·ligència, tacte i molt afecte, n'extreu tot el que l'estimació que porta al País Valencià ha dut a dir i a fer al senyor Valor.